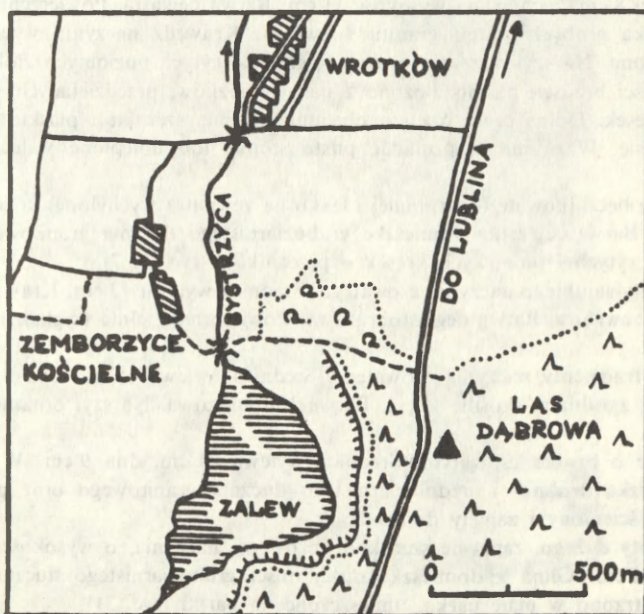

ELŻBIETA KŁOSIŃSKA

KURHAN KULTURY TRZCINIECKIEJ W ZEMBORZYCACH-DĄBROWIE, WOJ. LUBLIN

Na południowy wschód od Lublina, na terenach ośrodka rekreacyjno-sportowego nad Zalewem Zemborzyckim – w lesie Dąbrowa – znajdują się trzy kurhany (ryc. 1). Jeden z nich zbadany został w czasie dwóch sezonów wykopaliskowych: w 1962 r. (przez Katedrę Archeologii UMCS) i w 1974 r. (przez Zakład Archeologii UMCS)¹.

Kurhan był lekko owalny w kształcie. Średnica na osi EW wynosiła około 9 m, na osi NS – ponad 10 m. Zachowana wysokość kopca – 1,2 m; pierwotnie musiał być wyższy – od 1,5 m do 2 m. Nasyp zbudowany był z żółtego piasku; znaleziono w nim fragmenty ceramiki

Ryc. 1. Zemborzyce-Dąbrowa, woj. Lublin. Lokalizacja cmentarzyska kurhanowego

Rys. E. Kłosińska

Location of the barrow cemetery

¹ Badania w 1962 r. prowadził A. Gardawski, a w 1974 r. A. Kutylowski.

oraz węgielki drzewne. Na poziomie próchnicy pierwotnej odkryto jedynie dwa skupiska ceramiki; jedno z nich znajdowało się w centralnej części kurhanu. Podstawę kopca stanowił piasek z ciemniejszymi plamami ziemi (resztkami próchnicy). Z jednego z zaciemnień pobrano próbkę ziemi i odkryto mikroskopijne fragmenty zębów ludzkich, drobne ułamki silnie skorodowanej blaszki brązowej, węgielki drzewne i grudki polepy.

Z wyżej wspomnianych skupisk ceramiki udało się zrekonstruować kilka naczyń. Z kurhanu pochodzą także wyroby krzemienne.

OPIS INWENTARZA

1. Naczynie esowate, średnica wylewu 18 cm, dna 8 cm, wysokość 22 cm. Wykonano je z gliny z domieszką średnio- i gruboziarnistego tłucznia granitowego oraz ochry. Wokół ziaren domieszki tworzą się charakterystyczne spękania. Barwa ceglasta. Na zewnętrzną powierzchnię nałożono warstwę rzadkiej glinki, a następnie wygładzono. Krawędź wylewu pogrubiona. Ornament, zgrupowany w górnej części naczynia, tworzą poziome żłobki, przerywane grupami 4 lub 5 kresek pionowych. Pod nimi znajduje się listwa plastyczna oraz pasmo pionowych kresek – przecinków. Ornament jest bardzo płytki – musiał być wykonany przed wygładzeniem naczynia (ryc. 2: 1).

2. Małe naczynko beczułkowane, o krawędzi zgrubiałej i nieznacznie wychylonej na zewnątrz. Średnica wylewu 10 cm. Barwa szarobrązowa. Domieszka dużych ziaren białego kwarcu. Na szyi i barku naczynia ornament rytych linii poziomych, pod nim grupa 10 kresek – przecinków (ryc. 2: 2).

3. Fragmenty bogato ornamentowanej wazy. Średnica wylewu 16 cm, średnica zachowanej części przydennej 8 cm, zachowana wysokość 11 cm. Barwa ceglasta. Powierzchnie silnie zniszczone. Domieszka grubych ziaren granitu i kwarcu. Krawędź naczynia wychylona na zewnątrz, pogrubiona. Na szyi naczynia ornament głęboko rytych poziomych żłobków. Na największej wydętości brzuśca pasmo złożone z małych guzków, przedzielanych grupami 2 lub 4 pionowych kresek. Dolną część brzuśca obejmują skośne, szerokie i płaskie kanelury. Dno nie zachowało się. Waza mogła posiadać pustą stopkę lub dolezione wateczkowate nóżki (ryc. 2: 6).

4. Naczynie beczułkowane o zgrubiałej i lekko na zewnątrz wychylonej krawędzi. Średnica wylewu 16 cm. Barwa ceglasta. Domieszka gruboziarnistego tłucznia granitowego. Ornament poziomych linii rytych i pionowych kresek – przecinków (ryc. 2: 7).

5. Fragmenty smukłego naczynia esowatego. Średnica wylewu 13 cm. Krawędź pogrubiona i wychylona na zewnątrz. Barwa ceglasterobrązowa. Powierzchnia silnie wygładzona. Brak ornamentu.

6. Drobne fragmenty naczynia esowatego. Średnica wylewu 15 cm, dna 8 cm. Wysokość 19 cm. Krawędź zgrubiała, skośnie ścięta. Barwa żółtoobrązowa. Na szyi ornament poziomych, rytych żłobków.

7. Naczynie o profilu esowatym. Średnica wylewu 21 cm, dna 9 cm. Wysokość 26 cm. Gлина z domieszką drobno- i średnioziarnistego tłucznia granitowego oraz piasku i ochry. Brzeg naczynia ścieniony i zagięty do środka².

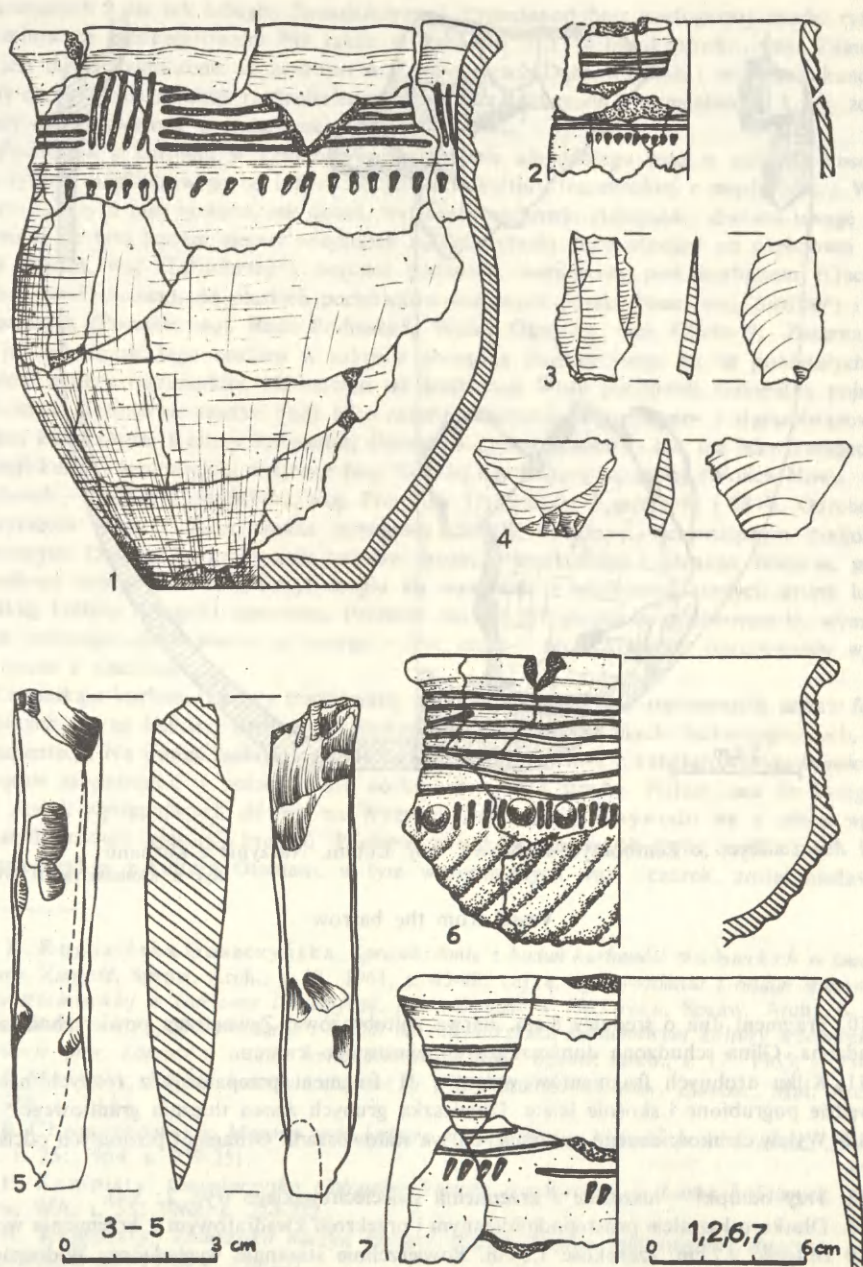
8. Fragmenty dużego, zapewne szerokootworowego, naczynia, o wysokości ponad 30 cm. Średnica dna 11 cm. Gлина z domieszką dużej ilości gruboziarnistego tłucznia kamiennego. Naczynie zaopatrzone w małe uszka, umieszczone na barku (ryc. 3)³.

9. Naczynie o profilu esowatym. Średnica dna 8 cm. Gлина z zawartością drobnoziarnistego tłucznia. Powierzchnie starannie wygładzane. Na szyi naczynia ryte, poziome żłobki⁴.

² Informacja o tym naczyniu pochodzi z pracy magisterskiej H. Wróbel, *Kultura trzciniecka na Lubelszczyźnie* (maszynopis), Lublin 1980, s. 62, tabl. I, rys. 2.

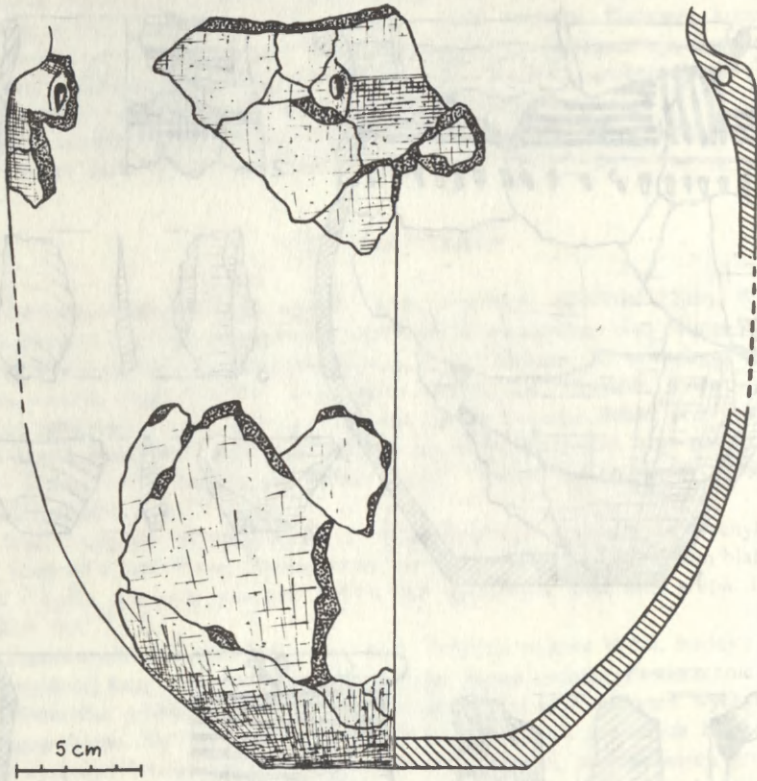
³ Jw., s. 62, tabl. II, rys. 1.

⁴ Jw., s. 62.

Ryc. 2. Zemborzyce-Dąbrowa, woj. Lublin. Ceramika i narzędzia krzemienne z kurhanu
Rys. E. Kłosińska

Pottery and flint tools from the barrow

Ryc. 3. Zemborzycze-Dąbrowa, woj. Lublin. Naczynie z kurhanu

Rys. E. Kłosińska (wg H. Wróbel)

Vessel from the barrow

10. Fragment dna o średnicy 8 cm. Barwa żółto-brązowa. Zewnętrzna powierzchnia silnie wygładzona. Gлина schudzona domieszką gruboziarnistego kwarcu.

11. Kilka drobnych fragmentów wylewów (1 fragment przepalony) z różnych naczyń. Krawędzie pogrubione i skośnie ścięte. Domieszka grubych ziaren tłuczni granitowego.

12. Wylew cienkościennego naczynia. Barwa stalowoszara. Ornament poziomych odcisków sznura.

13. Trzy odłupki – łuszcznie z krzemienia świeciechowskiego (ryc. 2: 3,4).

14. Dłutko o kształcie prostopadłościennym i przekroju kwadratowym z krzemienia wołyńskiego. Długość 9,7 cm, szerokość 1,5 cm. Powierzchnie starannie wygładzone. Widoczne są ślady spracowania na dwóch przeciwległych powierzchniach (ryc. 2: 5).

15. Kilkadziesiąt fragmentów silnie zniszczonej blaszki brązowej.

Badania kurhanu w Zemborzycach-Dąbrowie nie wyjaśniają do końca sposobu pochowania zmarłego. Nie natrafiono bowiem na ślady jamy grobowej czy jakiegokolwiek wkopu. Przepalony ułamek zębów, pochodzący z ciemnych plam ziemi spod nasypu, świadczą jednak, że mógł być to pochówek ciała palnego, złożony na powierzchni próchnicy pierwotnej. Za ciało-paleniem przemawiają także znaleziska licznych węgielków drzewnych oraz przepalony fragmenty ceramiki. Byłby więc to pochówek zbliżony do pochówków warstwowych typu „Guciów”.

pochodzących z nie tak odległej Zamojszczyzny⁵. Prawdopodobnie analogiczny model rytuału pogrzebowego reprezentowany był także w kurhanie 6 z Dominikanówki, woj. Zamość⁶. Nie jest także wykluczone, że zarówno w Zemborzycach-Dąbrowie, jak i w Dominikanówce mamy do czynienia z takim rozdrobnieniem (celowym rozarciem?) przepalonych kości, że nie zostały one zauważone w trakcie eksploracji.

Pochówek z kurhanu w Zemborzycach-Dąbrowie nie odbiega więc w zakresie stosowanego rytuału pogrzebowego od innych pochówków kultury trzcinieckiej z międzyrzecza Wisły i Bugu. Odkryto tam bowiem, jak dotąd, wyłącznie pochówki ciałopalne. Zwraca uwagę fakt obecności na tym terenie niemal wszystkich modeli rytuału ciałopalnego: od częściowej kremacji (Kosin, woj. Tarnobrzeg⁷), poprzez pochówek warstwowy pod kurhanem (Guciów, Zemborzycy-Dąbrowa), do płaskich pochówków jamowych (Laski Stare, woj. Siedlce⁸) i popielnicowych (Puczyce, woj. Biała Podlaska⁹, Wólka Okopska, woj. Chełm¹⁰). Zastanawiająca jest odrębność tego obszaru w zakresie obrządku pogrzebowego na tle pozostałych terytoriów kultury trzcinieckiej. Na zachód od środkowej Wisły pochówek ciałopalny pojawia się bowiem niezmiernie rzadko bądź jako rezultat kontaktów z wczesno- i starszobrzązowym kręgiem kulturowym Kotliny Karpackiej (Miernów I, woj. Kielce¹¹) lub też jako świadectwo ewolucji kultury trzcinieckiej w stronę fazy łódzkiej czy kultury łużyckiej (Wolica Nowa, woj. Włocławek – grób 6¹², Myślubórz, woj. Piotrków Trybunalski – groby 72 i 88¹³). Odrębność międzyrzecza Wisły i Bugu można powiązać, jak się wydaje, z wcześniejszym podłożem kulturowym. Dotyczy to szczególnie terenów dorzecza środkowego i górnego Wieprza, gdzie ciałopalenie (pochówków warstwowy) mogło się wywodzić z miejscowej tradycji grupy lubaczowskiej kultury ceramiki sznurowej. Problem ten był już zresztą sygnalizowany¹⁴, wymaga jednak szerszego opracowania, co nastąpi – być może – po dokładnym opracowaniu wyników badań z Guciowa.

Ceramika z kurhanu kultury trzcinieckiej z Zemborzyc-Dąbrowy reprezentuje zestaw form pospolitych dla tej kultury. Dotyczy to zarówno cech taksonomicznych, technologicznych, jak i ornamentacji. Na uwagę zasługuje jednak bogato zdobiona waza z kanelowanym brzuścem, pierwotnie zaopatrzona w wałeczkowate nóżki lub wysoką stopkę. Należy ona do kategorii waz i czarek występujących głównie na Wyżynie Małopolskiej i wywodzi się z orbity wpływów stylistycznych kultury Otomani. Problem związków niektórych form ceramicznych kultury trzcinieckiej z kulturą Otomani, w tym wspomnianych waz i czarek, został niedawno

⁵ R. Rogozińska-Goszczyńska, *Sprawozdanie z badań kurhanów trzcinieckich w Guciowie, pow. Zamość*, Spraw. Arch., t. 13: 1961, s. 45-48; tejże, *Sprawozdania z badań stanowisk kultury trzcinieckiej w Guciowie i Bondyrzu, pow. Zamość w 1961 roku*, Spraw. Arch., t. 15: 1963 s. 84-91; tejże, *Sprawozdanie z badań na cmentarzysku kurhanowym kultury trzcinieckiej w Guciowie, pow. Zamość w sezonie wykopaliskowym 1963*, Spraw. Arch., t. 17: 1965, s. 93-96.

⁶ J. Machnik, *Kurhan kultury trzcinieckiej z Dominikanówki, pow. Zamość*, Mat. Arch., t. 2: 1960, s. 79-83.

⁷ B. Chomentowska, *Masowy grób kultury trzcinieckiej w Kosinie, pow. Kraśnik, „Świątowitz”*, t. 25: 1964, s. 237-251.

⁸ E. Kempisty, *Cmentarzysko ciałopalne kultury trzcinieckiej w Laskach Starych, pow. Węgrów*, WA, t. 33: 1968, s. 224-232.

⁹ A. Kempisty, *Znalezisko naczyń kultury trzcinieckiej w miejscowości Puczyce, pow. Losice*, WA, t. 35: 1970, s. 136-137.

¹⁰ L. Gajewski, *Nowe zabytki kultury trzcinieckiej z Lubelszczyzny*, Przegl. Arch., t. 9: 1950-1953, s. 331-335.

¹¹ A. Kempisty, *Wyniki badań kopca I w Miernowie, pow. Pińczów*, Rozprawy Zespołu Badań nad Polskim Średniowieczem UW i PW, Warszawa 1967, s. 147-175.

¹² K. Jażdżewski, *O zagadnieniu początków kultury łużyckiej*, Sl. Ant., t. 1: 1948, s. 125.

¹³ Jw., s. 133, 135. Por. także B. Balcer, *Materiały kultury trzcinieckiej i łużyckiej z cmentarzyska w Myśluborzu, pow. Opoczno z badań 1938 roku*, WA, t. 30: 1964, s. 45-59.

¹⁴ Machnik, *op. cit.*, s. 82.

omówiony przez M. Cabalską¹⁵. Zasygnalizowania wymaga natomiast inne zagadnienie. Wszystkie zdobione wazy pochodzą wyłącznie ze stanowisk grobowych, i to reprezentujących — przede wszystkim — rytuał ciałopalny¹⁶. Mamy więc tu do czynienia z ceramiką produkowaną prawdopodobnie tylko do celów sepulkralnych, i to do określonej formy pochówku. Wnioski te prowadzą do możliwości rozpatrzenia innej jeszcze genety obrządku ciałopalnego w zemborzyckim kurhanie.

Ubogi inwentarz krzemienisty kurhanu reprezentowany jest przez trzy odlupki — łuszczyce z krzemienia świeciechowskiego oraz smukłe dółko z krzemienia wołyńskiego. Płaskie, nieretusowane odlupki przypisać należy zdecydowanie kulturze trzcinieckiej jako typowe wytwory krzemieniarstwa tej kultury¹⁷. Natomiast dółko wywodzi się prawdopodobnie z kręgu kultury amfor kulistych. Do wyposażenia pochówku kultury trzcinieckiej dostało się ono zapewne przypadkowo w trakcie sypania kurhanu (podobnie jak fragment naczynia kultury ceramiki sznurowej).

Resztki nieokreślonej ozdoby brązowej zachowały się w postaci silnie skorodowanych okruchów blaszki. Najpewniej mogła to być tarczka lub jakaś ozdoba z cienkiej taśmy brązowej. Przedmioty brązowe pojawiają się w wyposażeniu pochówków kultury trzcinieckiej sporadycznie. Najwięcej spotyka się ich na stanowiskach grobowych południowej i zachodniej rubieży tej kultury jako wynik prawdopodobnych kontaktów z ościennymi kulturami o rozwiniętej metalurgii brązu lub jako rezultat rodzimej, zaczątkowej produkcji metalurgicznej. Stan zachowania ozdoby z Zemborzyc-Dąbrowy nie pozwala na ustalenie jej proveniencji.

Chronologiczna pozycja kurhanu z Zemborzyc-Dąbrowy nie może być dokładnie ustalona ze względu na brak precyzyjnych materiałów datujących (metali). Ogólnie obiekt ten należy wiązać z II okresem epoki brązu, a zwłaszcza z jego pierwszą połową. Do takiego datowania skłania obecność w materiałach kurhanu wazy, zdradzającej związki stylistyczne z klasyczną fazą kultury Otomani — Füzesabony. Kurhan z Zemborzyc-Dąbrowy byłby więc współczesny obiektom, gdzie występuje ceramika o podobnych związkach stylistycznych (Żerniki Górne, woj. Kielce — „faza żernicka”¹⁸, Miernów I, woj. Kielce¹⁹, Łubna, woj. Sieradz — kurhan 23²¹).

*Zakład Archeologii Nadodrza IHKM PAN
we Wrocławiu*

ELŻBIETA KŁOSIŃSKA

A BARROW OF THE TRZCINIEC CULTURE AT ZEMBORZYCE-DĄBROWA, LUBLIN PROVINCE

The cemetery of the Trzciniec culture at Zemborzyc-Dąbrowa, Lublin province, consists of three barrows one of which was explored in the 1962 and 1974 field seasons. The barrow was oval in shape, with the EW diameter of some 9 m, and the NS diameter of over 10 m. The barrow still stands 1.2 m high. The mound, composed of yellow sand, covered two

¹⁵ M. Cabalska, *Związki między kulturą trzciniecką a kulturą Otomani*, APolski, t. 24: 1980, s. 53-64.

¹⁶ Wymienić należy tu naczynia z cytowanego Miernowa I oraz wazy z Błonia i z Trześni, woj. Tarnobrzeg. Por. R. Jamka, *Uwagi o kulturze trzcinieckiej na terenie Sandomierskiego*, [w:] *Munera Archaeologica Josepho Kostrzewski...*, Poznań 1963, s. 117-127.

¹⁷ A. Gardawski, *Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce*, „Materiały Starożytne”, t. 1: 1959, s. 96-98.

¹⁸ A. Kempisty, *Schylek neolitu i początki epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*, Rozprawy UW, Warszawa 1978, s. 401-408.

¹⁹ Kempisty, *Wyniki badań kopca I w Miernowie...*, s. 161-162, ryc. 9-11.

²⁰ A. Gardawski, *Kultury środkowo-wschodniej Europy w starszej i środkowej epoce brązu (XVI-XII stulecie przed n. e.)*, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 4: 1969, s. 30, ryc. 3.

concentrations of pottery and dark patches of earth with charcoal (remains of primary humus). One of the dark patches yielded microscopic fragments of human teeth. This suggests that the barrow contained a scattered cremation burial similar to characteristic scattered cremation burials of the "Guciów" type*. Thus the burial rite (cremation) recorded in the barrow does not differ from that current in the Trzciniec culture between the Vistula and the Bug 7-10.

The barrow contained a large amount of pottery typical of the Trzciniec culture, flint artifacts and fragments of a heavily damaged bronze plate. Among pottery, attention is claimed by a lavishly ornamented vase (fig. 2: 6) betraying stylistic influences of the Otomani culture. On this ground the barrow has been dated to the first half of Bronze Age II.

WYKAZ CERAMIKI I ZŁYCH W ŁĄCIEŃNIKACH
W MIASTECZCE 2. W ŚWIETLE BADAŃ
ANTROPOMORFICZNYCH

Wskazywanie na to, że w tym czasie w Polsce obowiązywał rytuał pochówku rozsypanych szczątków, jest dowodem na to, że kultura Trzcinięcka była bliżej spokrewniona z kulturą Guciów niż z kulturą Łącieńską. Wskazywanie na to, że w tym czasie w Polsce obowiązywał rytuał pochówku rozsypanych szczątków, jest dowodem na to, że kultura Trzcinięcka była bliżej spokrewniona z kulturą Guciów niż z kulturą Łącieńską.

Wykaz ceramiki i złych w Łącieńnikach z cmentarza kultury brzozyńskiej w stan. 5 w Łącieńnikach, pow. Łącieńskie, z próbkami nr inv. 210 i 475

	Próbki ziemie nr inv. 210	próbki pottery nr inv. 475, chart 1
	składowiska resztek	odniki
szkielety	36 ziaren, 2 oskoki klo- ków - od fragm.	odniki ziaren 26-międzianow- + 2 oskoki klozków
złoty	10 ziaren typ oskówek	1 odnisk ziarna?
złoty	4 ziarna	1 odnisk ziarna oskówek
złoty	3 ziarna	2 odniki ziarna
złoty	ok. 60 fragmentów zie- rn	ok. 40 odnisk ziaren, 6 odnisk resztek spalonych plewek
złoty	2 oskoki	

* Numbers refer to notes in the Polish text.

Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane.

Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane.

Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane.

Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane. Wskazywane są również liczne inne znaleziska, które nie zostały jeszcze opisane.

Zakład Archeologii Narodowego Instytutu Historii
w Warszawie

PLACIKI 1962-1963

A BARROW OF THE TRAPNEC CULTURE AT ZEMBORZYCE-DĄBROWA POLISH PROVINCE

The cemetery of the Trapnec Culture at Zemborzycie-Dąbrowa, Lublin province, consists of three barrows, one of which was dug up in the 1952 and 1954 field seasons. The barrow was oval in shape, with the SW diameter of 17 m and the NS diameter of over 16 m. The interior wall stands 1.2 m high, and is made of yellow sand, covered with

1 M. Cabanilla, *Zembořický náhrobek z kultury Trapnec*, APolona 1, 29 (1952), s. 11-14.

2 Wyniszczenie nekropoli w Zemborzycie-Dąbrowie. *Prace Instytutu Historii i Etnologii Uniwersytetu Warszawskiego*, tom 1, Warszawa 1951, s. 117-118.

3 A. Gajda, *Trójbarwny kalendarz w kulturze Trapnec*, „Materiały Starożytne”, 1, 1 (1952), s. 5-8.

4 A. Kempisty, *Składowiska kultury Trapnec w Zemborzycie-Dąbrowie*, *Prace Instytutu Historii i Etnologii Uniwersytetu Warszawskiego*, tom 1, Warszawa 1951, s. 111-112.

5 Kempisty, *Wzrost i rozwój kultury Trapnec*, *Prace Instytutu Historii i Etnologii Uniwersytetu Warszawskiego*, tom 1, Warszawa 1951, s. 111-112.

6 A. Gajda, *Trójbarwny kalendarz w kulturze Trapnec*, „Materiały Starożytne”, 1, 1 (1952), s. 5-8.